

Demeter Béla

Hogyan tanulmányozzam a falu életét

Szociográfiai kérdőív a falumunkásoknak

CLUJ-Kolozsvár, Erdélyi Fiatalok Kiadása, 1931

Az ifjúsághoz

Pár évtizeddel ezelőtt a szociológia túlnyomóan az ipari munkások helyzetével foglalkozott. Főleg ennek a foglalkozási ágának a szociális helyzetét tanulmányozta. Pedig akkor is ott voltak a milliós paraszttömegek, akik a különböző fajoknak a tulajdonképpeni gerincét képezik. A falusi nép helyzetével azonban szinte senki sem törődött, életpulzusukat senki sem kísérte figyelemmel, annak ellenére, hogy szociális helyzetük sokkal alacsonyabb életnívón mozgott, mint az ipari munkásságé. A falusi lakosságot alaposan megtizedelték a járványok. Sőt tudatlanságuk é szegénységük miatt még orvosi segítséget sem vettek igénybe, kultúrában nem részesültek. A nagy nyomor következtében gyermekeiket nem küldhették rendszeren iskolába, s ennek a körülménynek tudható be, hogy alig néhány évvel ezelőtt a falusi paraszttömegek hetven százaléka még csak írni és olvasni sem tudott. A szellemi tudatlanság pedig súlyos következményekkel járt. A szociológiának elsősorban a paraszttömegeknél kellett volna kezdenie. Amit elődeink tévesen értelmeztek és elfelejtettek, azt akarja a mi generációnk pótolni.

Ifjúságunk nagyon figyelemreméltó eseményeknek köszönheti, hogy felismerte a paraszttömegek iránti kötelezettségeit. A világháború az ifjúságot szinte idő előtt már az élet küzdőterére dobta. Tizennyolc éves gimnazista szórakozás helyett a harctér szuronyerdőjében töltötte idejét, addig, míg az ágyúgolyó ki nem oltotta ifjú életét. Az ifjúság lelkében tragédia ment végbe. Megismerte az élet minden oldalát és azokat az égbekiáltó hi-

bákat, amelyek úgy a tömege, valamint az egyének siralmas szociális helyzetét és időelőtti halálát előidézték.

A magyarság különösképpen kivette részét a történelem legutóbbi leckéjéből. E generáció szemei előtt írták alá a trianoni békeszerződést, és mi vagyunk azok, akik fajunk pusztulásának indítóokait legelőször felismertük. Nem akarjuk minden hibáért és bűnért a múltat kárhozatni, de azért elemi kötelességünk, hogy a múlt eseményeiből levonjuk a tanulságokat. A múltban is az volt a jelszó, hogy mindent a népért s e program ellenére a magyar paraszt mégis olyan nélkülözésteli sorsban élt, mintha fájának mostohagyermeké lenne. Népmentő akcióik a legtöbb esetben a sikertelenség jegyében zajlottak le, mivel nem ismerték a népet. Valahogy különösen hangzik ez a megállapítás, de elvitathatatlan tény, hogy nem elegendő mindössze annyit tudni a falusi népről, hogy a magyar ember vendégszerető, földműveléssel foglalkozik és hogy turáni koponyájukat báránybőrsüveg fedi.

Erdélyben sajtósággal helyezett találjuk magunkat szembe. A falusi parasztság nyomorát még fokozta kisebbségi helyzetünk is. Pedig itt szinte kétszerezett feladat hárul a magyar parasztra. Kizárólag a falu által bukik el, vagy él továbbra is az erdélyi magyarság. Közöttük megvan a szolidaritás, kultúrájukhoz való ragaszkodás és a végtelenségig való szívós kitartás. A falusi ember akármilyen nagy nyomor közepette felneveli hét–nyolc gyermekét és nem fél a gyermekektől. Ők a fajfenntartás termőföldjének szerepét töltik be. Ezért akarjuk mi a szociológia útján elsősorban a falusi nép helyzetét tanulmányozni. Megismerjük a nép életmódját minden vonatkozásban s ezzel kapcsolatban adatokat gyűjtünk össze, amelyekből levonjuk a tanulságokat, hogy ilyen úton a falunak a jövőben olyan felkészültségű vezetői legyenek, akik ismerve a nép szociális helyzetét, segíteni is tudnak rajtuk.

Ahhoz azonban, hogy a paraszttömegek kulturális, anyagi és egészségügyi problémáit megoldjuk, komoly és rendszeres munka szükséges. Tevékenységünk első része

a nép tanulmányozásában merül ki s ezt a célt szolgálja a jelen írás is.

Menjünk ki a faluba és ott a szociográfiai kérdőív útmutatása mellett lássunk munkához, megismerve a nép életmódját és egzisztenciális betegségeit. Pár év múlva kikerülve az iskola padjai közül, ha bármilyen vonatkozásban kezünkbe vesszük a falu életének irányítását, csakis akkor tudunk építőmunkát végezni, hogyha munkaterünket ismerjük.

Minden egyes felkeresett faluról két tanulmányt készítsünk. Az egyikben röviden válaszoljunk minden egyes kérdésre. Ezt az írást az iskolai év megkezdése alkalmával nyújtjuk be a szeminárium vezetőségének, mert sor kerül ott az adatok tudományos feldolgozására. A másik tanulmány pedig ugyancsak a feltett kérdések alapján részletesen foglalkozzék az illető falu egy-egy kérdésével, főleg szociális helyzetével és problémáival. Különös gondot kell fordítanunk a gazdasági kérdésekre. Ki kell kutatnunk, nincsen-e az illető faluban kiaknázatlan kereseti forrás.

Falvaink nyomorúsága olyan előrehaladott stádiumba jutott, hogy az ifjúságnak feltétlenül tennie kell valamit. Ezt a célt szolgálja az Erdélyi Fiatalok 1931. május–június havi dupla faluszáma és falufüzet-sorozata. Ezekben a tanulmányokban válaszolunk azokra a kérdésekre, hogy mik a közvetlen teendők a gazdasági, kulturális – népművészeti-, néprajzi-, népköltési- és egészségügyi téren. Az ifjúság előadásokat tarthat ezekről a kérdésekről, természetesen ragaszkodnunk kell a faluszámunkban és füzeteinkben lefektetett irányelvekhez. Ezt az előírást azért kell minden körülmények között respektálnunk, hogy a falumunka egységes legyen.

*

Fiatal korunk ellenére keményfába vágtuk a fejszénket. Göröngyös, járhatatlan útra léptünk, és annak ellenére, hogy lábainkat véresre fogják sebezni a kövek, előre kell haladnunk. Kicsinyeskedő és rosszakaratú támadásokra nem szabad felfigyelnünk, mert csak a szívós kitartás hozhatja meg a fáradságos munka gyümölcsét. Tevé-

kenységünk hasonló a kertész munkájához, aki, ha kell, drótkéfével űzi el a gyümölcsfák életét veszélyeztető férgeket. A kertész és a mi munkánk közti különbség ott van, hogy nekünk nem gyöngé oltványokat, hanem egy hatalmas, ezer évnél régibb tölgyfát: a magyar fajt kell gondoznunk, amelyen ezer és ezer vérző seb kiált segítség után.

*

Jelen tanulmányunk összeállítását az Erdélyi Fiatalok első évfolyam hatodik számában megjelent kérdőíve, a Sarló Csáder Mihály, Dávid Johanna, Freiberg Jenő és Német Miksa orvosok által szerkesztett népegészségügyi kérdőíve, Petru Suciú: *Satul* c. tanulmányában olvasható kérdőív és dr. Sulyok István szociográfiai kérdőíve alapján végeztük. Ezen a helyen kell köszönetet mondanunk Gyallay Domokos, Kós Károly, Szász Ferenc dr., Demeter János és Debreczeni László uraknak, nemkülönb a faluszeminárium vezetőségének. Baczó Gábor, Gyallay Papp Zsigmond, Haász Ferenc, Miklós András, ifj. Szabó Géza, Szigeti Béla és különösképpen Venczel József titkárnak, akik értékes közreműködésükkel lehetővé tették a szociográfiai kérdőív összeállítását.

*

Minden olyan komoly tudományos értékű tanulmányt, amely falukérdésekkel foglalkozik, az Erdélyi Fiatalok falufüzet sorozatában kiadunk, hogy ilyen úton is propagandát fejtsünk ki a nép érdekében. Falufüzeteink minimális áron kerülnek forgalomba. Ezzel az akciókkal kapcsolatban kérjük mindazok anyagi és erkölcsi támogatását, akik velünk egy célért, a magyar nép megtartásáért küzdenek.

Kolozsvár, 1931. május hava

Demeter Béla,
a faluszeminárium elnöke

I.

Történelmi, földrajzi és gazdasági földrajzi kérdések

Pontos adatokat a községi előjárásánál a kataszteri főkönyvből lehet szerezni. Minden községnek megvan a maga térképe, amelyet vagy a községhezán, vagy pedig az illető járásbírósi telekkönyvi hivatalánál tartanak. Erdély számos vármegyéjének megírták a monográfiáját. Ezekben a munkákban minden egyes község története is részletesen le van írva. Természetesen ez a körülmény nem zárja ki azt, hogy az ifjúság ne közvetlenül a falu lakosságától szerezze az idevonatkozó adatait. Mindenesetre helyes lenne mindkét oldalról megvilágítani a falu eredetéről beszélő történelmi kérdéseket.

*

1. A falu jelenlegi és ezelőtti elnevezései és azoknak eredete?
2. Melyik megyében (járásban) és a legközelebbi várostól hány kilométernyi távolságra fekszik?
3. A falu története szájhagyomány, mondák, kútfők után? (Van-e a határban várrom, kastély vagy templom, vártemplom és ennek szerepe a falu történetében.)
4. A történelmi adatokból kiindulva, a falu ősi településhelye hová tehető?
5. Ez az ősi településhely magva-e ma a falunak?
6. Ha nem, a falu lakosságát mi kényszerítette a múltban ezen hely elhagyására, vagy ha ezt a mai falu

magába foglalja, a központ áthelyezésére? (Földrajzi viszonyok, a történelem viszontagsága (tatárbetörés), más falvakkal való érintkezés megkönnyítése, igen kiesett a „forgalom”-ból stb.)

7. Mi szabta meg a mai úgynevezett falu közepének (piacnak) a keletkezését?

8. A falu felosztása (tizések, alszeg, felszeg stb.)

9. A falu milyen típushoz tartozik (szétszórt, szeres vagy utcás telep) s a típust kialakító ok?

10. Melyek a jellemző határnevek? Azoknak eredete? (Következtetés az ősi telepések nemzetségére, különben minden határnév feljegyzendő kiejtés szerint s az esetleg hozzá, vagy nevéhez fűződő mondák is.)

11. Milyen a község földrajzi fekvése és domborzati viszonyai?

12. Mi határozza meg a falu fekvését, terjedésének lehetőségeit és irányítását (régie és új térképek alapján, figyelembe véve az emberek praktikus gondolkodását)?

13. A falu határa milyen jellemző geológiai jelleget mutat?

14. A határban milyen ásványok fordulnak elő?

15. Klimatikus viszonyok.

16. Erdőkben való bőség, folyóvíz stb.

17. Mik az emberek eszközölte változások (kultúrgeográfia, töltések, lecsapolások stb.)

18. A község határa hány kataszt. hold terjedelmű?

19. Mennyi a szántó, legelő, erdő, rét, kert, gyümölcsös és terméketlen földterület?

II.

A falu lakossága

Ami a falu lakosainak létszámát illeti, adatokat az 1930. év végén megtartott népszámlálás nyújthat. Nemkülönb az egyházközségek vezetői is biztonnyal támogatják az ifjúságot az adatgyűjtési munkála-

taiban. Ezenkívül a helybeli hatóságok különböző nyilvántartásai is érdekes adatokat tartalmaznak. Innen szerezhetik meg például a kivándorlásra vonatkozó statisztikai számokat, továbbá, hogy hányan élnek városban stb.

*

1. A falusi lakosok létszáma?
2. A lakosság fizikai milyensége?
3. Rassz-antropológiai jellegzetességek?
4. Különböző faji típusok?
5. A lakosok közül hány férfi és nő?
6. Nemzetiségi megoszlás (magyar, román, német, zsidó stb.)
7. A lakosság megoszlása felekezetek szerint? (görögkeleti, görög katolikus, római katolikus, református, unitárius, lutheránus, zsidó és mások).
8. Milyen befolyással van a nemzetiségi és vallási megoszlás a lakosság elhelyezkedésére?
9. A község lakosai közül huzamosabb ideje hányan élnek távol?
10. Hányan városban, ipartelepen, külföldön és a Regátban?
11. Kivándorlási statisztika 1930-tól visszamenőleg 1919-ig. Az arányszámot feltüntetni.
12. A kivándorlás indítókainak részletes leírása.
13. A kivándorlók visszatérnek-e?
14. Népmozgalmi adatok (családok ki- és beköltözése, más községbe házasodás aránya, ezek okai s hatásai)?

III.

Birtokmegoszlás

A birtokmegoszlásra vonatkozó adatokat szintén a kataszterből lehet megtudni. Tekintettel arra, hogy az agrárreform végrehajtási munkálatai még nem nyertek befejezést, a hatóságok csak az 1910. körüli birtokmegoszlási számok tulajdonosai. Éppen ezért a jelenlegi hely-

zetet közvetlenül a lakosságtól szerzett információk alapján lehet megismerni. Mindenesetre tüntessük fel úgy az 1910, valamint a jelenlegi helyzetet.

0–0,5, 0,5–1, 5–10, 10–15, 15–20, 20–25, 25–50, 50–100 és 100-on felül kat. Holdnyi birtoka van..... tulajdonosnak 1910-bebm 1930-ban?

*

1. Van-e nagybirtok a falu határában?
2. Volt-e földosztás, illetve parcellázás?
3. S ha igen, teljes-e avagy részletes?
4. Nemzetiségi kolonizáció, illetve telepítés?
5. Parcellázás útján életképes gazdasági egységeket teremtettek-e, vagy improduktív törpebirtokokat?
6. Milyen finansziális támogatással segítették a földigénylőket a parcellák megváltásában?
7. Nyújt-e megélhetést a kielégítetteknek a föld?
8. Bekebelezték-e már a nevükre az új birtokokat?
9. Gazdasági javulást eredményezett-e a földosztás, vagy romlást?
10. Nemzetpolitikai szempontok nem befolyásolták-e a szociális szempontokat?
11. Csak a földnélküliek és törpebirtokosok jutottak földhöz? Vagy kisgazdák is, akik politikai pártokba beállottak?
12. Milyen arányban részesültek felosztott földben a telepesek és az összlakosok? (Figyelembe véve a 10. kérdést).
13. A fenti körülmény milyen hatást gyakorolt a nemzeti együttélésre?

IV.

Mezőgazdaság

A mezőgazdaság kérdését alapos tanulmány tárgyává kell tenni, de nemcsak a jelen kérdőívben felvetett problémákat kell megfigyelni, hanem minden olyan kérdést, amely bármilyen összefüggésben van az alább felsorolt problémákkal. Nagy figyelmet kell fordítani a gaz-

dasági lehetőségek vizsgálatára. Lehetőleg mindenki készítse el a kihasználatlan természeti erőknél, úm. bányáknak, vízierőknél, bor- és ásványvizeknél, növényeknek, *málnatermelésnek* stb. a helyzetképét. Abban az esetben, hogyha a falu természeti kincseit ezideig még nem értékesítették, úgy ki kell kutatnunk, hogy ez a tény milyen körülménynek tulajdonítható. Állítsunk össze egy táblázatot a mezőgazdasági termékek áreséséről, tíz évre visszamenőleg. Mennyi az évi gabonafelesleg s ezt hol értékesítik? Adatokat közvetlenül a termelőktől lehet szerezni.

*

1. Milyen földrajzi tényezők befolyásolják a falu gazdálkodásának kialakulását (klíma, a föld milyensége stb.)?

2. Főbb mezőgazdasági termékek (búza, tengeri, rozs, árpa, zab, repce, lóhere, takarmány és gyógynövények).

3. Milyen gyümölcsök teremnek a község határában és milyen mennyiségben? (Alma, szilva, körte, barack, cseresznye, dió, szőlő, málna, birsalma s földieper.) Mindezeket hogyan termeli: gondozza a fáit, kezeli gondosan a termést, lehet-e ebben fellendítésre irányuló útmutatásokat adni?

4. Milyen zöldséges kertek találhatóak?

5. Van-e kiterjedtebb kertészet? (Ki foglalkozik kertészettel? Bolgárok?)

6. Milyen trágyát használnak?

7. Művelési módok?

8. Milyen mezőgazdasági gépeket használnak? (Eke, szántógép, cséplőgép és más mezőgazdasági gépek. Kié a tulajdonjog?)

9. Milyen mezőgazdasági terméket értékesítenek a piacon?

10. ezelőtt tíz évvel milyen keresetnek örvendtek a szóban forgó termékek, és hol értékesítették azokat?

11. Van-e olyan mezőgazdasági produktum, amelyet ma nem lehet értékesíteni, és ha igen, milyen körülményből kifolyólag?

12. A mezőgazdasági válság tudata?

13. Átszervezik-e a kisgazda üzemét a korszerűséglet szerint?
14. Javulnak-e a termények?
15. Alkalmazkodik-e a kisgazda a piac szükségleteihez?
16. Termel-e ipari növényeket?
17. Milyen az erdőgazdálkodás?
18. Van-e állattenyésztés és tenyésztenek-e a piac számára is?
19. Miféle állatokat tenyésztenek (ló, szarvasmarha, juh, disznó stb.).
20. Miféle szárnyasokat tenyésztenek? (Saját szükséglet vagy pedig piac számára is?)
21. A pénztelenség és a hitelkérdés?
22. Honnan szereznek hitelt?
23. Váltóhitel vagy jelzálogkölcsön?
24. A fentiek közül melyiket részesítik előnyben és miért?
25. Hány százalékos kamatot fizetnek?
26. A pénzintézetek miféle tőkeérdekeltségekhez tartoznak?
27. Hogyan törlesztik az adósságot?
28. Mennyi a falu öss zadóssága és mekkora összeg esik egy lélekre?
29. A falu háztartása? (Közbirtokosság.)
30. A község évi jövedelme fedezi-e az adósság törlesztéséhez és kamat fizetéséhez szükséges összeget?

V.

Ipar és kereskedelem

Falun ritkán találni nagyobb ipari és kereskedelmi vállalatokat. Éppen ezért közvetlen a kisiparosok és kereskedők helyzetét kell tanulmányoznunk. Állítsunk össze külön statisztikát arról, hogy hány kereskedő és iparos volt ezelőtt tíz évvel és hány van jelenleg a faluban? Különös gondot kell fordítani azon körülmények tanulmányozására, amelyen a szóban forgó foglalkozási ágak gazdasági katasztrófáját előidézték.

1. Van-e mezőgazdasági ipartelep a faluban? (szeszgyárok, ipartelepek, olajprés, gyapjúfésű, malmok stb.) Kiknek a kezén vannak ezek az ipartelepek?
2. Örölnék-e idegen falubeliek is?
3. Pálinkaégetéssel foglalkoznak-e?
4. Saját használatra, avagy eladás céljából is?
6. Hímzés, faragás, agyagipar, milyen színvonalon áll?
7. A kisipar (varga, szűcs, szabó, kerékgyártó, kovács) stb. jelenlegi s tíz év előtti helyzete?
8. Hány embernek az egzisztenciáját biztosította ezelőtt tíz évvel és hány embert tart fenn jelenleg?
9. Hogyan értékesítik az ipari termékeket?
10. Hány kereskedő van a községben és hány iparos? Kik ezek? (Nemzetiségi megoszlás.)
11. A falubeliek szol szoktak vásárolni?
12. Milyen árucikkeket szereznek be városi piacon?
13. Hogyan értékesítik az állati termékeket (tej, vaj, tojás, toll, bőr, csont stb.)
14. Fogyasztási, termelő, értékesítési és hitelszövetkezetek vannak-e a faluban?
15. Mekkora alaptőkével dolgoznak?
16. Mikor létesültek és milyen eredménnyel dolgoznak? (Statisztika)
17. Milyen körülmények nehezítik meg a komoly munkát?
18. Ha esetleg szövetkezet nem található, a falusiak nem gondolnak-e annak felállítására?
19. Gazdakörök képzése?

VI.

A gazdasági élet következményei

A gazdasági élet következményeinek kérdését leginkább úgy tanulmányozhatjuk, ha figyelemmel kísérjük a falu lakosságának életmódját minden vonatkozásban. Tudnunk kell, hogy a gazdasági körülmények határozzák meg az emberek életberendezkedését. Az itt

következő kérdések majdnem mindegyik olyan problémára hívják fel figyelmünket, amelyek megoldásának rövid időn belül feltétlenül be kell következnie.

*

1. Melyek azok a tényezők, melyekből az illető gazdasági helyzetére következtethetünk? (Ház, ruha, eszközök stb.)
2. A faluban hány ház van?
3. Miből készülnek? (Kő, vályog, fa?)
4. Mivel fedik? (Cserép, bádóg, pala, zsindely, szalma vagy zsupp.)
5. Hogyan viszonyulnak egymáshoz a ház gazdasági épületei, kert, gazdasági udvar, virágos-, veteményes, gyümölcsöskert? (Lerajzolni, hol áll a ház stb. az eredeti arányok megtartásával.)
6. Hogyan építkezünk?
7. Bútorok tekintetében mi a jómód szimbóluma?
8. A ruha milyenségében mennyire tükröződik vissza hordozójában vagyoni helyzete?
9. A gazdaság mennyire hozza magával a városi divat térhódítását?
10. Ruhaanyaggal kereskednek-e? Ez feltétlenül a leromlott anyagi helyzet következménye?
11. Az eszközök izléses előállítására áldoznak-e?
12. Általában kit tartanak a községben jómódúnak?
13. melyek a vagyonkülönbség eredményei a családokon belül és kívül? (Lakásviszonyok, ruházkodás és ételmezés tekintetében?)
14. A szegényebbek beszegődnek a faluban jómódúakhoz, vagy idegenben keresnek munkaalkalmat?
15. A termés behozza-e a szükséges pénzt a standard és létminimumhoz, vagy el sem kel?
16. Melyik mezőgazdasági üzemkategóriánál jelentkezik jövedelemcsökkenés?
17. Hány holdas gazdák jutnak anyagi válságba?
18. Mennyiben okozza a bajt a primitív gazdálkodás, amelynek következtében az átlagtermés alacsony és a minőség gyenge?
19. Hisznek-e a racionális termelés előnyös voltá-

ban? Okoz-e károkat a racionális termelés mellőzése?

20. A piac szerezettségének hiánya, alacsony árak, a piac világválságának hatása?

21. Kimondott gazdasági katasztrófa a kiscgazdáknál? (Árverés, öngyilkosság, a termelési eszközök eladása, pályaváltoztatás, illetve a gyermekek más, például gyári munkás, iparos, közalkalmazott pályára adása.)

22. Kit okol a kiscgazda a romlásért?

23. Hogyan akarna segíteni?

24. Mi a véleménye a szövethkezeti rendszerről?

25. A nyomor pressziója alatt közeledik-e a szellemi öntudatban a proletáriátushoz?

26. A szolgák helyzete: szerződésformák, bérek (pénzben, természetben, részesedés a jövedelemből).

27. A bérek csökkenése a gazdasági válság nyomán?

28. Munkaidő? Szabadnapok, vasárnapi munka?

29. Az alkalmazottak lakás- és élelmezési viszonyai: van-e lakása a szolgának, vagy az istállóban alszik?

30. A földmunkás helyzete? Szezonmunkabérek? Aratás?

31. Miből élnek a munkanélküliek és mekkora a számuk?

32. Téli nyomor?

VI.

Közösségi érzék

A nép közösségi érzékének fejlettségét, közvetlenül személyes érintkezés útján ismerhetjük meg. Általános kérdésekről való beszélgetés közben egészen önkéntelenül állást foglal bizonyos kérdésekben.

*

1. Érdeklődnek-e a külvilág eseményei iránt?

2. Kifejlett-e a szolidaritási érzék a lakosság körében?

3. Más falubeliekkel és nemzetiségekkel szemben is?

4. Ez a közösségi érzék miben nyilvánul meg?

5. Hogyan bíznak meg egymásban?
6. Egymáson való segítség szokásban van-e? (Kaláka, állatbiztosítási rendszer stb.)
7. Kik irányítják a közvéleményt?
8. A közösségi érzék kifejlésztésében milyen szerepe van az egyháznak, a politikai pártoknak, a szövetkezeteknek és más egyesüléseknek (gazdakör) stb.
9. Van-e valamilyen formában közjótékonyság.
10. Idegen nemzetiségűekkel összeházasodnak-e? Hány vegyes házasság van és a gyermekek milyen nemzetiségben neveltetnek?

VIII.

Műveltség, szokások

A nép műveltségi fokát ugyancsak magánbeszélgetések alkalmával lehet megismerni. A helybeli pap és tanító viszont bizonyára értékes adatokkal szolgálhat a különböző sajtótermékek fogyasztásával kapcsolatban. A faluban dívó szokásokról inkább az idősebb asszonyok és férfiak tudnának felvilágosítást nyújtani.

*

1. Tanító és a pap helyzete a faluban?
2. Mit tartanak róluk és mit várnak tőlük?
3. Az intelligencia viszonya a falusi néphez és viszont?
4. Mi az osztálytagozódás alapja? (Születés, vagyon, vagy iskolázottság?)
5. Tudnak-e a gyermekek saját anyanyelvükön és más nyelveken írni, olvasni, énekelni stb.?
6. Az idegen nyelvek tanulása nem szolgál az ifjúság anyanyelve ismerésének hátrányára?
7. Mit olvasnak a felnőttek? (Újságot, könyvet, ponyva?)
8. Milyen újságokat olvasnak?
9. Mennyi a faluba járó sajtótermékek száma?
10. Írni, olvasni tudnak-e? (Hány százalék igen és hány nem?)

11. Van-e a faluban magyar népkönyvtár? (Önképzőkör, bibliakör stb.)

12. Mikor létesültek, kinek a kezdeményezésére s milyen tevékenységet fejtenek ki? (A népkönyvtár hány könyvet foglal magába? Milyen könyvek vannak? Hajdani népkönyvtárak helyzete?)

13. Hogyan viselkednek az iskolával szemben?

14. Elterjedt-e a kalendárium és melyek?

15. Ismernek-e valamit a magyar történelemből?

16. A nép küldi-e fiait intellektuális pályára?

17. Rendeznek-e műkedvelői előadásokat? (ha nem, miért nem, ha igen, nagy-e az érdeklődés?) Ki rendezi? Jövedelmet mire fordítják? Mit adnak elő?

18. Kitől és hogyan tanulnak új dolgokat?

19. Mivel töltik a szabadidőt?

20. Verik-e a feleségeiket?

21. Gyermekeiket, az állatokat?

22. Hogyan viselkednek az öregekkel szemben?

23. Melyek a legelterjedtebb babonák,

24. mely hagyományok és babonák akadályozzák meg a haladást?

25. Mik az összes ünnepekkel kapcsolatos szokások? (Betlehemesek, aprószentek, regölés, kakaslövés.)

26. Mik a néphitből folyó, a pozitív vallásból, vagy a kettőnek kombinálásából eredő hagyományos szertartások?

27. Mik ezekben a népnek pogány kori sajátosságai? (Hű leírása.)

28. Szürettel, kalákával, a nép foglalkozásával és szokásaival kapcsolatos babonák?

29. Babonás nyelvi sajátosságok?

IX.

Világnézeti, vallási és erkölcsi kérdések

Olvassuk át figyelmesen e fejezet kérdéseit s ezeknek az alapján lépünk érintkezésbe a néppel. Hogyha

egyek kérdésekre nem tudánk felvilágosítást nyújtani, úgy a helybeli pap és tanító segítségünkre lehetnek.

*

1. Milyen a nép világnézete, különös tekintettel az élet értelmére és céljaira?

2. Mi a nép hite Istenről, vallásról stb.?

3. Milyen a nép gondolkodása a halálról? Hogyan várják a halált?

4. Kétségbeeséssel-e? Reménységgel-e?

5. Mik a nép tradíciói? (Nemzeti, vallási, társadalmi.)

6. Egyházhoz való viszonya?

7. Tudja-e, mi az egyház és milyen helyet foglal el ő abban?

8. Áldoz-e egyházáért és iskolájáért?

9. Hogyan vélekedik a falubeli intelligenciáról és hogyan viselkedik a városiakkal szemben?

10. Egyházi cselekményekkel, szakramentumokkal élnek-e és hogyan?

11. Ismeri-e egyháza életét, történetét, tradícióit?

12. Milyen világnézet színezi vagy nyomja el a vallásosságot?

13. Mik a gyerekágyi állapotokkal kapcsolatos szokások? (férfi gyermekágy, amikor a férfi is ágyban fekszik, úgy fogadja a látogatókat, ajándékot.)

14. Mik a kereszteléssel, avatással, atyafilátogatásokkal kapcsolatos szokások? (férfiavatás, férfiváütés, mester- és segédavatás)

15. jellemző bűnök, legényszokások, milyen erkölcsi, illetve jogi természetű törvényeket nem respektálnak? Milyen büntetést nem szégyellnek?

16. Mit tartanak egyes emberek érdemének vagy bűnének?

17. Pereskedés milyen ügyekben a leggyakoribb?

18. Van-e helyi sajátos nép-igazságszolgáltatás? (pl. békéltető bíróság stb.)

19. Halál és temetkezési szokások? (Öltöztetés, nyújtóztatás, virrasztás, tor, halott sétáltatás, halott letevés, sírbatevés stb.)

20. Játékszerek (játékok).
21. Táncbeli nemi szokások?
22. A háború, forradalmak és kisebbségi helyzet hatása a falu népére?
23. Foglalkoztatja-e még a falu népét a világháború?
24. Mi a véleménye róla?
25. Elítéli-e a háborút?
26. Tágította-e horizontját a háború?
27. Hogyan gondol vissza a nép a forradalmakra?
28. Az egyetemes gazdasági hanyatlás milyen hatással van a földnélküli parasztságra?

X.

Népművészet és az ezzel szoros összefüggésben lévő néprajzi kérdések

A nép képzőművészeti termelésének gyűjtése főképp *rajzból* áll. Esetleg fényképezéssel történjék. A kettő egymással összefüggésben a legjobb volna. Rajznál *egyszerű, vonalas* ábrázolási mód kívánatos; árnyékok nélkül. Ornamentális dolgoknál lehetőleg az eredetiről való kopírozás. Kevésbé ún. művészi hatás, mint inkább *éles* fényképfelvételek.

A ház, gazdasági épületek, bútorok és kerámiai tárgyak (cserép) gyűjtésénél érdeklődni kell az illető falu, vagy vidék honnan tanulhatta az egyes formákat, ill. típusokat? Érintkezett-e a múltban, ill. jelenben más vidékkel, másfajú, más kultúrájú népekkel, városokkal, mozgó, világszerte népe vagy inkább otthonülő? Voltak-e azon a vidéken nagyobb földbirtokok (nemesi, mágnási, egyházi)? Jobbágy nép volt-e vagy szabad (székely, torockói). Határőrvidéki szervezet volt-e ott vagy nem (székelyföld több vidéke)?

A rajzok és fényképek kommentárja főleg e kérdésekre való válasz legyen.

1. Építészet és ábrázoló művészet

Az épületeknél (ház, melléképületek) s az ezekkel szorosan összefüggő kerítésnél és kapunál a legelső teendő az, hogy alaprajzilag az arányok pontos megtartásával bemutassuk a belsőégen való elhelyezkedésüket, aztán szerkezetileg, a pontos ábrázolás a legfontosabb feladat (az ábrázolás kérdését lásd az ált. bevezetőben), majd a díszítő, ornamentális részt pontosan lemásoljuk. Mindenütt az a fő, hogy éber szemünk minden jellegzetest és szépet észrevegyen s azt rögtön lerögzítse.

1. A telek milyen jellegzetes képet nyújtanak a rajtuk lévő épületek elhelyezkedésének szempontjából?

2. A kerítések milyen típusokat mutatnak fel?

3. a kapuk szerkezetében és díszítésében van-e valami általánosan ismert népi (pl. székely kapu) vagy csak a falura jellemző speciális vonás?

4. A ház hogyan helyezkedik el a belsőégen, van-e előtte virágos kert, vagy ki van építve az útra, vagy pedig a telek végében található? (A telek alaprajza elkészítendő).

5. Milyen típust képviselnek a házak?

6. Mi határozza meg az új házformák kialakulását (kivált a tető kialakulását)? Művészi szempontból mérlegelve, az új formák haladást vagy esést jelent a népművészet számára?

7. A ház felosztása milyen volt régebb és milyen ma? Eresz, pítvar előfordulnak-e? (Alakrajzilag feltüntetni.)

8. Pincelakás van-e (ha hegynek épül) s az ilyen felemelt alapzatú ház milyen tekintetben lesz népművészeti tényező, mennyiben járul hozzá a ház széppé tételéhez?

9. A tornác népművészeti szempontból?

10. A tornác „veranda”-szerű kibővítésének melyek a jellegzetességei? (Bedeszkázás, díszítés stb.)

11. Ablakrácozás, ereszbedeszkázás és más külső házdíszek fordulnak-e elő?

12. A melléképületek miben egyeznek stílusban a házzal és miben különböznek?

13. A csűr szerkezeti és beosztási sajátosságai.
14. A nyári konyha és sütő jelentősége? (Melyek a kemence különböző típusai? Részeneinek neve?)
15. Van-e valami sajátos épület a telken?
16. Hogyan van berendezve a ház? (Lakószobák, tisztaszoba, konyha stb., az istálló, a csűr stb.)
17. A házba milyen új bútorok kerültek be? Mi az oka a régi bútorok háttérbe szorításának? Hogy vélekednek a „módi”-ról az öregek, hogyan a fiatalok?
18. Mik az épületek s azok részeinek szókinccse? (Ügyelve a nép kiejtésére, lehetőleg fonetikusán írva le.)
19. Az épületeket, a kaput és a kerítést kivéve, még miféle tárgyak jönnek számításba népművészeti szempontból?
20. A házieszközök, sulykok, orsónehezékek, bútorok, guzsalynyél stb. szerkezetének és a díszítésnek van-e valami sajátos jellemző vonása?
21. Dombor faragással vagy bevéséssel vannak díszítve?
22. A motívumok kilépnek-e a virág-, kacs-, szegő minták soraiból? (Alakok vagy kompozíciók nem fordulnak-e elő?)
23. Plasztikai dolgokat találunk-e? (Az eredeti naivság feltalálható-e?)
24. A kerámiai dolgokon (bokályok, korsók, dísztányérok stb.) milyen szerepet visznek a festett minták?
25. A varrottasnál (különösképp az „írássos”-nál) még van-e szerepe az egyéni népi fantáziának s ha van, milyen mértékben? Milyen új minták keletkeznek? Milyen régi minták ismeretesek?
26. A „falvédő” térhódítása ilyen tekintetben okoz-e nagy károkat?
27. Általában a szőtt, kivarrt, horgolt stb. dolgoknál milyen tere van még a nép ábrázoló művészetnek (tervezés, motívumok egy stílus keretén belül való kifejlesztése stb.)? Ellenkező esetben mi a tennivaló?
28. Van-e valamiféle népművészeti akció, ami ezt a területet illeti?

2. Népdal, dallam, mesék, mondák stb.

Ha a falusi emberekkel megszerettetem magamat, a dolgom egészen könnyű. Nyitott füllel járok a faluban, hallok embereket énekelni, öregeket mesélni, magam is közémük vegyülök. A népdalt, a mesét, a mondát lejegyzem, vagy megjegyzem, fő a hű, pontos rögzítés, esetleg később újra elmondathatom s akkor ellenőrizhetem lejegyzéseim hűségét.

Ami a népi dallamot illeti, a feladat itt már nehezebb. Mert először is, aki népi dallamok lejegyzésére vállalkozik, annak feltétlenül tisztában kell lennie a hangok értékével, a beosztással stb., egyszóval zeneileg művelt és feltétlenül muzsikus vállalkozhatik csupán népdalok lejegyzésére. Legegyszerűbb és legbiztosabb módja a népdalgyűjtésnek az, ha az illető gyűjtő fonográffal jegyezteti fel az énekes ajkáról a dallamot. Sajnos ez a módja a gyűjtésnek meglehetősen költségek. Az egyszerű lejegyzésnél a legjobb, ha eltanulja a dallamot s pl. hegedűje segítségével végzi el a lejegyzést, aminek a legpontosabbnak kell lennie. Később megjelölheti a darab elején a helyes időmértéket, mely a dalnak karaktere.

Úgy a népdaloknál, mint a dallamnál, mesénél, mondánál stb. lényegszerű járulékok:

1. Ktől hallotta az énekes a dalt, dallamot stb., amelyet lejegyzett?
2. Melyik faluban, melyik vármegyében és mikor jegyezte le?
3. A dallamnál különösen lényeges az énekes neve és kora?

Ami pedig az általános kérdéseket illeti.

4. Kik énekelnek, mesélnek stb. A faluban a leggyakrabban?
5. Mikor és milyen alkalommal énekelnek, mesélnek stb.?
6. A népdal ősi népdal-e vagy pedig újabb keletű? (Az újabbakat milyen belső kötelékek kötik az ősihez?)
7. Melyek az általánosan ismert motívumok? (Melyek az új motívumok?)

8. Milyen erők hatnak károsan a falu alkotó lelkére?
9. A városi hatás hol érezhető inkább, mivel ellensúlyozható?
10. Milyen szerepe van ebben a cselédségnek, katonáknak és az intelligenciának?
11. A falu veszített-e daloló, mesélő kedvéből? Miért? Mit tehetünk a régi helyzet visszaállításáért?
12. Az ilyenmű akciót hogyan fogadják falun?

3. Tánc

A népi tánc tanulmányozásánál nem elég a lépések és a táncal szoros összefüggésben lévő szokások elmondás utáni leírása, itt közvetlenül kell megismernünk a lényegét. Elmegyünk a „tánc”-ba s ott, ha „ki nem néznek”, beveggyük a vigadók közé és sajátosan jóérzés lesz az, amikor később már nem másnak, de magamnak tehetem fel a kérdéseket s azokra meg is tudok felelni.

1. Milyen táncokat szoktak táncolni?
2. Ezek közül melyek ősi táncok?
3. A nem ősiak közül melyek alakultak ki idegen faji hatás alatt és melyeket hozott be a falu az ilyen tekintetben „internacionális” városból?
4. Az idegen határookra visszavezethető táncok melyik korra vihetők vissza s mennyire asszimilálta a nép s mennyire tette mondhatni nemzeti táncává?
5. A „városi” táncot mennyire vetköztették ki eredeti formájából úgy a lépéseket, mint a zenéjét illetőleg?
6. Hogyan állítják össze a táncrendet? (Százalékkal kifejezve.) Mily arányban van az ősi és az „új” tánc ebben a táncrendben?
7. Van-e tánc, melyet csak legények, vagy leányok járnak? (Ez alatt a többiek mit csinálnak?)
8. Milyen szokások forrtak teljesen össze a táncal?
9. Van-e akció az ősi tánc visszaállítására? (Honnan indult ki az új akció?)

4. Ruházat

A nép leginkább ünnepnapok alkalmával szokta magára venni az értékesebb ruhadarabjait. Éppen ezért ha csak lehetséges, munkaszünetek alkalmával figyeljük meg az öltözködést. Mindenesetre a készséges magyar nép az ifjúság kérésére hétköznapi is előszedné a ládafiából a különböző ruhaneműeket.

1. Hogyan öltözködik a nép ünnepnapokon?
2. Hétköznapiokon és különböző alkalmakkor?
3. Mik az egyes ruhadarabok nevei?
4. Különböző korúak jellemző ruhadarabjai,
5. Különböző ruhadarabok díszítése és nevei?
6. Az egyes ruhadarabok szimbolikus jelentőségei?
7. Hogyan vélekednek a városi divatról?
8. Milyen hatással van a városi ruhadivat? Az egyidős városi divat hat-e, vagy igaz, hogy a falu ilyen tekintetben mindig 20–30 évvel hátrább van?
9. Honnan szerzik be a ruhaanyagot?
10. A háziszóttest mennyire szorította ki a gyári áru?
11. Régebben hol szerezték be ruhaneműiket?
12. Ragaszkodnak-e a régi népviselethez?
13. Használják-e ékszereket, díszeket és milyeneket?

5. A népművészet technikája

Az asszony sző, varr, a férfi farag, agyagot gyúr, a szelleme: elgondolása, esetleg embertársa szelleme: elgondolása ösztönzi a munkára. Épp ezért úgy látjuk, hogy az előttünk megjelenő népművészeti termékeknek alapja és *anyagi* indítóoka a „techniká”-ban: a kézben, a gépben nyugszik. Hogy megmagyarázhassuk pl. a „festékes” szőnyeget, tanuljuk el azt a módot is, ahogy azt szövik és így tovább.

1. Mivel szőnek?
2. A szövőszék részei, ezeknek elnevezései és szerepük?
3. Hogy hívják a szövőszékre kifeszített fonalat, hát

azt, amivel tulajdonképpen szőnek s ami erre keresztbe jön?

4. A szövőszék beállítása szerint hányféle szövésmódot különböztetünk meg (egy nyistles, két nyistles)?

5. A szövéshez használt fonalak mennyire befolyásolják a készülő szőtttest? (Milyen a színe, milyen a visszája?)

6. Ismernek-e sajátos szövésmódokat, amikre különböző mintákat is szőnek? (Hogy megy ez?)

7. Van-e valami sajátos szőtt termék (pl. „festékes”?)

8. Ezeknek a szőttfajtáknak technikai és művészi szókincse?

9. A varrottasnál milyen új technikai módok jöttek be „divatba”?

10. Nem kísérlik-e meg pl. a „festékes”-re varrni s ezt a kísérletet népművészetileg hogy könyvelhetjük el?

11. Általában új öltéselemek fordulnak-e elő s ezek használnak-e vagy ártnak a tiszta népi művészetnek?

12. A faragászatban milyen technikai hatásokkal találkozunk s ezek mily befolyással vannak a népművészeti hatást illetőleg?

13. a kerámia letörésének mi az oka? A technika elmaradottsága? Vagy a néplelkület? (Vagyis a városi holmi után?)

14. Általában a technikai oldal mennyiben járul oda a népművészet válságához és mennyire lehetséges volna az általa való megoldása?

XI.

Háziipar

Ebben a fejezetben tárgyalandók azok a kérdések, amelyek nem tartoznak szorosabban a népművészet vagy a népi ipar keretébe.

*

1. Foglalkozik-e a falu népessége háziiparral?

2. Mik határozzák meg a háziipar üzését (rossz földek, túlnépesség, olcsó lehetőség – pl. erdő, kaolinföld – vagy tradíció)?
3. Miféle háziipar ez? (faragás, szövés, agyagosság, gyékényesség, kosár-, kötélfonás stb.)
4. Kik úzik? (férfiak, nők, ifjúság, öregek)
5. Milyen mértékben? (csak mezőmunkálaton kívül vagy egész éven át)
6. Milyen módszerekkel? (kézművesség, primitív vagy modernebb eszközök szerepe, ezeknek előnyei és hátrányai stb.)
7. Milyen minőségűek e készítmények? (tartósság, ízlés, anyag, praktikusság stb. szempontokból)
8. Hogyan értékesítik készítményeiket? (Faluzva, házalva, vannak-e megbízottak, állnak-e összeköttetésben kereskedőkkel, van valamilyen közös szervük, csoportösszeállások az értékesítésre?)
9. Mekkora területre terjed ki e háziiparnak piaca? (Meddig járnak el készítményeikkel?)
10. Van-e versenytárs ezen a területen?
11. Ki a versenytárs? (falu, város, gyár)
12. Milyen viszonyban vannak vele?
13. Mi a szerepük a közvetítőknek a háziiparban? (A faluban élő megbízott ízlése, haszonéhsége milyen befolyással jár?)
14. Honnan és hogyan szerzi be a nép a háziiparhoz szükséges nyersanyagokat?
15. A beszerzési lehetőségek mennyiben befolyásolják a termékek előállítását, értékesítését s általában a háziipar fejlődését?
16. Van múltja, vagy újabb keletű ez a háziipar? (Itt megemlítendő az esetleg már teljesen eltűnt, egykor virágzó háziiparágak is, a letűnés oka – pl. készítmény ma nem szükséges, ízlés vagy etnikai leromlás – lehetne-e újra felvenni stb.?)
17. Mekkora hányadát eszi a megélhetésnek?
18. Milyen morális hatása van a háziiparnak a népre (Pl. a jómód önérzete, az értékesíthetőség miatti állandó vándorlás züllesztő hatása a családban, bizonyos techn-

kai tudással járó uraskodás és tudákosság stb.?)

19. Fejlődő vagy hanyatló háziipar-e ez?

20. Ha hanyatló, hogyan lehetne fellendíteni, amennyiben a megélhetéshez szükség van erre? (Pl. lerakatok létesítése, szövetkezeti rendszer, csereviszony, piacszerzés, racionálisabb termelésre való irányítás, ízlésre nevelés stb.?)

XII.

Népegészségügyi kérdések

1. Van-e a helységben közkórháza, járványkórház, gyermekmenhely, orvosi tanácsadó vagy hasonló egészségügyi intézmény?

2. Ki tartja fenn és ki a vezetője?

3. Ha a helységben ilyen intézmények nincsenek, hol vannak legközelebb? Milyen közlekedési eszközök visznek oda?

4. Van-e a helységben orvos? Ha nincsen, hol van legközelebb? Tökéletesen beszéli-e a nép nyelvét? Milyen a viszonya a néphez? Mit mond róla a nép?

5. Végez-e fölvilágosító profilaktikus munkát?

6. Milyen nagy a munkaköre? Hány lakosra esik egy orvos?

7. Van-e a faluban szülésznő? Ha nincsen, hol van legközelebb? Tökéletesen beszéli-e a nép nyelvét? Milyen a viszonya a néphez? Mit mond róla a nép?

8. Milyen a képzettsége?

9. Milyen tájbetegségek fordulnak elő? (Pl. golyva, kretinizmus.)

10. Milyen járványos betegségek fordulnak elő leggyakrabban?

11. Mi ezeknek a betegségeknek az okozója a beavatottak és a lakosok szerint?

12. Fertőtlenítik-e a lakásokat fertőző betegségek után?

13. Betartják-e az óvintézkedéseket fertőző betegség

esetén? Elkülönítik-e a betegséget? Meglátogatják-e?

14. Milyen nagy számban fordul elő a tuberkulózis? (százalékarány, halálozási arány)

15. Milyen nemi betegségek fordulnak elő? Titkolják-e?

16. Előfordul-e a helységben trachoma (egyiptomi szembetegség)?

17. Mi segíti elő a tuberkulózist, a nemi bajokat és a trachomát?

18. Vannak-e süketek, némák, vakok, testi nyomorékok, idegbajosok a helységben? Hányan? Milyen okokra vezethetők vissza ezek a bajok?

19. Körülbelül milyen nagy az alkohol- és dohányfogyasztás? (Mennyit költenek évente?)

20. Van-e a helységben valami alkohol-ellenes mozgalom?

21. Előfordul-e a részegség? Előfordulnak-e részegen elkövetett bűncselekmények és amorális cselekedetek?

22. Tiltja-e valaki s milyen korig, az alkohol- és dohányfogyasztást? Milyen hatással?

23. Milyen a nemi élet a házasság előtt?

24. Mik a nemi önmegtartóztatás okai legényeknél, leányoknál?

25. Van-e prostitúció? Titkos vagy nyilvános?

26. Hogyan gátolják meg a fogamzást?

27. Mennyi az évenkénti házasságkötések száma? Előfordul-e rokonok között a házasság? Csökken avagy növekszik az esetek száma?

28. Van-e egygyerek-rendszer?

29. Hány gyermek születik évente? Hány ember hal meg évente?

30. Mennyi a törvénytelen gyermek?

31. Mi az erkölcsi felfogás a leányanyákról?

32. Házasfelek házasesélen kívüli nemi viszonya? Özvegy asszonyok és férfiak nemi élete?

33. Nemi perverzítások?

34. Halvaszületettek száma évente?

35. Hány gyermek hal el az első életévben?

36. Hány gyermek hal el a későbbi gyermekkorban?
37. Mi a gyermekhaladóság oka az orvosok véleménye és a lakosok szerint?
38. Van-e áldott állapotban lévő asszonyokat segítő intézmény? Anya- és csecsemővédő egyesület van-e?
39. Terhes asszonyok dolgoznak-e?
40. Meddig tart a gyermekágy?
41. Előfordul-e a magzatelhajtás?
42. Ismeretesek-e a vidéken népi magzatelhajtó szerek, módszerek?
43. Mi a lakosok véleménye a szoptatásról, fontosnak tartják-e?
44. Ha nem szoptatnak, milyen tápszert használnak (Nestlé, konzervtej)?
45. Fürösztik-e minden napon a csecsemőt és ugyanebben a kádban mosnak-e ruhát vagy pelenkát is?
46. Hogyan készítik a csecsemő, a kis gyermek táplálékát? Vajat, állati vagy növényzsírt használnak-e?
47. Előfordul-e a csecsemő helytelen, vagy káros etetése és itatása?
48. Ismerik-e az egyes tápanyagok fontosságát, a vitaminokat?
49. Hogyan csitítják vagy altatják a csecsemőt?
50. Hogyan alszanak a gyermekek? Hol alszik a csecsemő? Együtt alszanak-e a gyermekek egymással vagy a szüleikkel?
51. Milyen csecsemőbetegségek fordulnak elő s mik az okai?
52. Tudják-e, mit kell csinálni az angolkór kifejlődésének megakadályozására? Ismerik-e az angolkór következményeit?
53. Büntetik-e a gyermekeket a tanítók vagy a szülők? (Főleg testi büntetésről van szó.)
54. Kapnak-e a szülők információkat a gyermeknevelés fontosságáról? Betartják-e a tanácsokat?
55. Van-e szexuális felvilágosítás?
56. Előfordul-e a fiatakorúak egészségügyi szempontból káros hatású dolgoztatása?
57. Milyenek a lakásviszonyok?

58. Milyen a szellőztetés? Söprés, súrolás, takarítás megfelelő-e?
59. Irtják-e a bolhát, poloskát, svábbogarat, tetűt, legyet? Egeret és patkányt? Hogyan?
60. Bejut-e a házakba napfény?
61. Hányan alszanak egy szobában?
62. Alszanak-e a szabadban?
63. Hogyan vetkőznek, vagy öltözködnek alváshoz? Mennyi ideig alszanak?
64. Hányszor mosakodnak naponta, hetente és mivel? Milyen mértékben?
65. Fogápolás, hajápolás?
66. Mi a lakosság fő tápláléka az egyes évszakokban?
67. Mivel és hányszor táplálkozik a nép naponként?
68. Jó-e a táplálék elkészítési módja?
69. megfelelő-e a táplálék egészségügyi szempontból? Megfelel-e az élelmiszerek elhelyezése otthon és az üzletekben, tiszták-e az üzletek?
70. Vágóhíd van-e? Milyen? Van-e húsvizsgálat?
71. Előfordul-e élelmiszerhamisítás?
72. Milyen az ivóvíz?
72. Milyen típusú kutat használ a lakosság? Van-e artézi (fűrt) kút?
74. Milyenek az árnyékszékek? Hol vannak elhelyezve? Nem veszélyezteteti-e az egészséget a trágya és a szemet elhelyezése?
75. Milyenek a fürdési viszonyok? Kik fürödnek? Mi a véleménye a lakosoknak a fürdésről? Mikor és mennyit fürödnek a szabadban? Mikor és mennyit?
76. Van-e egészségtelen népviselet?
77. Milyen mértékben igazodik az öltözködés az időjáráshoz és a munkához? Kényelmes-e? Megfelel-e egészségügyi szempontból?
78. Milyen mértékben igazodik az öltözködés a szokáshoz és a divathoz? Mik a káros következmények?
79. előfordulnak-e a munkával járó megbetegedések? Van-e ipari megbetegedések? Figyelmeztetik-e ezekre a lakosságot?
80. Ipari és mezőgazdasági balesetek száma?

81. Milyen az iskola és környéke egészségügyi szempontból?
82. A tanító és a pap végez-e egészségügyi felvilágosító munkát?
83. Milyen az ifjúság sportélete? Milyen sportegyesületek vannak, kik a tagjai, milyen sportnemeket űznek? Káros-e a versenysport? Van-e tömegsport? Vannak-e népi táncok, közös játékok?
84. Sorozáskor hány százalék alkalmas, hány százalék alkalmatlan? Mi az alkalmatlanság oka?
85. Milyenek a világítási viszonyok a faluban?
86. Használják-e szükség esetén szemüveget?
87. Gyógyít-e valaki (nem orvos) a helységben természetes gyógymóddal? Van-e kuruzslás?
88. Bizalmasak-e a lakosok az orvossal és az orvostudománnyal szemben? Milyen mértékben, mikor veszik igénybe segítségét?
89. Hogyan kezeli a nép maga az egyes betegségeket? A sebeket?
90. Milyen, az egészségügyet érintő, babonák fordulnak elő?
91. Vannak-e a népnek általános egészségügyi fogalmai? Tud-e baktériumokról? Ismeri-e a tisztaság, természetes élet és egészség kapcsolatát?
92. Van-e házi gyógyszerár az egyes családoknál? Miből áll? Kinél van házi gyógyszerár?
93. Hol van a legközelebbi gyógyszerár?
94. Ki a gyógyszeráros? Tökéletesen beszéli-e a nép nyelvét? Milyen a viszonya a néphez?
95. Milyen gyógynövények fordulnak elő vadon? Milyeneket termesztenek? Ismeri-e a nép ezek hatását? Honnan ismeri? Használja-e őket?
96. Mennyi azoknak száma, akik orvost, gyógyszert nem képesek fizetni?
97. Szükség esetén ki gondoskodik ezekről?
98. Ismerik-e a szociális biztosítás intézményeit (rokkant-, baleset-, nyugdíjbiztosítás)? Mennyiben veszik igénybe?
99. Bejelenti-e a munkaadó a betegsegélyző pénztár-

ba rendszeresen alkalmazottait? Igénybe veszik-e a betegsegélyző pénztári orvost? Hol van ilyen orvos legközelebb? Meg vannak-e elégedve a pénztári kezeléssel?

100. Mutatkozik-e fejlődés egészségügyi téren? Mennyiben mozdítják ezt elő hatósági és községi intézkedések? (Például betegek elkülönítése, népegészségügyi plakátok, útolajozás, középületek tisztántartása, fertőtlenítés az iskolában, nyilvános árnyékszék, parkírozás, gyermekjátsszótér, úszómedence.)

101. Vagyon, az egyes vidékek zártsága és maradi felfogása mennyire befolyásolják a nép biológiai értékét? (Pl. rokonok összeházasodása vagyon miatt, csak a faluban történő folytonos összeházasodás – más faluba szégyen házasodni – romboló hatásai stb.)

102. Tudja-e a nép ezeknek rossz hatását?

103. Milyen fokú az effajta korcsosodás? (Pl. milyen arányú a község lakosságában a gyengeelméjűek, csenevészek, hibákkal, vagy halvaszületettek hányada? Itt csak az ebből származók tárgyalandók; az alkoholizmus, tüdő vagy vérbaj stb. okozta degeneráltságokra az illető kérdéseknél térjünk ki.)

104. Milyen fokú az ezzel járó erkölcsi és anyagi leromlás?

105. Hogyan lehetne ezek ellen küzdeni?

106. Foglalkoznak-e a községben városi szerelemgyermekek örökbevállalásával?

107. Milyen társadalmi rétegekből és nemzeti megoszlás szerint valók ezek a gyermekek?

108. Hogyan befolyásolja ez a falu biológiai értékét? (Pl. bizonyos finomság megnyilvánulása ízlésben, anarchikus hajlamok stb.)

109. Más okok a biológiai leromlásban?

110. Esetleges tennivalók a falu életében ezeknek megváltoztatására?